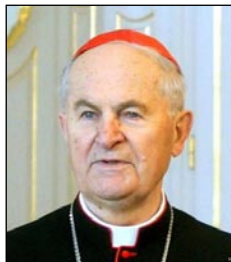

“LA ŜTONOJ EKKRIOS...”

Se ni volus nin apogi nur je nekristanaj fontoj, ni konvinkigus pri la historia ekzisto de Jesuo Kristo, sed pri lia tuta vivo kaj instruo ni fakte nur malmulton ekscius.

Tiucele estas bezonataj por ni verkoj laŭeble plej proksimaj al lia tempo, kiuj priskribas liajn personecon, agadon kaj mision. Ili estas kelkaj leteroj de la apostolo Paŭlo, kiujn la historiistoj vicigas post la jaron 50, sed precipe ili estas *kvar Evangelioj*.

La plej novaj studoj klarigis ne nur ilian ekeston, sed sufiĉe precize ili difinis eĉ tempon, kiam ili estis verkita. Post morto de Jesuo la apostoloj kaj aliaj atestantoj de liaj vivo, agado, morto kaj resurekto atestadis kaj rakontadis pri Li, transdonante tiel lian instruon al aliuloj, do la ĝojan mesaĝon, euangelion. Tiel ekestis unua primara evangelio, kiu enhavis ĉefajn okazaĵojn de la publika agado de Jesuo Kristo “ekde predikado de Johano Baptisto ĝis la resurekto kaj ĉieleniĝo de Jesuo”.

El pramalnova atesto de Papias kaj el aliaj fontoj ni scias, ke en la unuaj komunumoj, do eklezioj, cirkulis tielnomataj “lógia”, tio estas eldiraĵoj de Sinjoro kaj ke ekzistis ankaŭ iu kolektaĵo de lógioj, el kiu poste ĉerpis niaj kvar Evangelioj.

La evangelioj ekestis el bezono pri pli bone kaj pli precize konservi en memoro instruon de Kristo, kaj tion en kvindekaj ĝis sepdekaj jaroj, nur Johano verkis kvaran Evangelion iam en la lasta kvarono de la unua jarcento.

Ĉu la Evangelioj priskribas la okazintaĵojn, kiuj fakte okazis? Alivorte, ĉu ili enhavas historian veron, aŭ ĉu ili estas nur piaj legendoj?

Ni ne forgesu, ke pro la enhavo de la

Evangelioj iuj iliaj aŭtoroj oferis la kapon elverŝante sangan, kiel ankaŭ apostoloj kaj multaj iliaj disĉiploj, kaj tion jam en la unua jarcento. Pro legendoj verdire oni ne mortas!

Hodiaŭaj historiistoj kaj ekzegezistoj samopinias en la argumentado, ke la Evangelioj ne estas kronologia priskribo de la agoj kaj paroloj de Jesuo, eĉ ne kompendio de lia historio, nek raportaĵo, nek biografio, kiel ĝin verkus moderna historiisto. Celo de la Evangelioj estas religia, do misiisma: heroldi la ĝojan mesaĝon pri la savo, kiun alportis Jesuo. Kompreneble, ke ili antaŭ ĉio esprimas kredon de la unuaj disĉiploj de Kristo, kiuj Lin ekkonis ankaŭ kiel resurektintan Diohomon. Kaj memkomprenebla estas ankaŭ tio, ke ili kelkfoje uzas literaturajn rakontajn speciojn, kiel estas parabolo, alegorioj, kiuj ne pretendas historiecon.

Sed ĉar la Evangelioj estas esprimo de la kredo, tio ne signifas, ke ili sekretigas aŭ falsigas historian realecon. Male, tiu kredo estis ebla, ke ĝi sin apogis nur je realeco. Ja temis pri la generacio, kiu ankoraŭ povis kontroli informaĵojn de la Evangelioj. Kiel povus enradikiĝi elpensita rakontaĵo – des pli, se temus pri la neekzistanta porsono de Jesuo Kristo – en la tempo tiel senpere proksima? Kiel ili povus sukcesi kontraŭ kritikoj de la malamikoj? La apostolo Petro prave povis skribi al la kredantoj: “Ĉar ne sekvinte fabelojn sofismajn, ni konigis al vi la potencon kaj alvenon de nia Sinjoro Jesuo Kristo, sed vidinte per propraj okuloj lian majeston” (2 Pet 1,16). Kaj la evangeliisto Luko sin montras kiel vera historiisto, kiel tuj en la prologo de sia Evangelio skribas: “Ĉar multaj jam entreprenis aranĝi historion pri la faktoj, kiuj estas konstatitaj inter ni, kiel ilin transdonis al ni tiuj, kiuj de la komenco vidis mem kaj estis administrantoj de la vorto, ŝajnis bone ankaŭ al mi, esplorinta ĉion atente de la komenco, skribi en ordo al vi, plej eminenta Teofilo, por ke vi povu scii la certecon pri la aferoj, pri kiuj vi estas instruita.” (Luk 1, 1-4).

Poste li precize lokigas la okazintaĵojn: “En la tagoj de Herodo, reĝo de Judujo, estis pastro nomata Zaharja, el la deĵora grupo de Abija...” Tiel same li enkadrigas en la tempon kaj spacon naskiĝon de Kristo: “Kaj en tiuj tagoj eliris dekreto de Cezaro Aŭgusto, ke la tuta (roma) mondo estu registrita. Ĉi tiu estis unua registrado, farita, kiam Kireno estis reganto en Sirio...” (Luk 2, 1-2).

Tio verdire ne estas stilo de la rakonto, eĉ ne de la legendo!

Kiel ni scias, Loisy asertis ankoraŭ en la tridekaj jaroj, ke la Evangelio de Johano tre malforte konservas ŝajnon de la historio.

La sama Loisy asertis, ke la kvara Evangelio havis du formojn, unuan el la jaro 140, la duan el la jartoj 150-160, do sufiĉe longe post porto de la apostolo Johano. Aliuloj asertis, ke tiu ĉi Evangelio eksestis ankoraŭ pli poste. Kiam Loisy eldiris siajn opiniojn, jam estis en Eŭropo, en libretaro de John Rylands en Anglujo, papirusa fragmento de la Evangelio de Johano, kiu estis du jarojn poste publikigita. Tiu ĉi fragmenta priskribo estis farita ĉirkaŭ la jaro 130 kaj sufiĉas por malkonfirmi supozon de Loisy kaj kelkaj aliaj aŭtoroj. Krom tio ĝi konfirmas certecon de la malnovtempaj verkistoj, ke la kvaran Evangelion vere verkis apostolo Johano. En la jaro 1956 estis trovita kopio de la dek ses ĉapitroj sur la papiruso, kiu ricevis nomon Bodner II kaj devenas el la dua duono de la dua jarcento. Ĝi enhavas la saman tekston, kiun ni legas hodiaŭ!

Historia geografio de Palestino kaj precipe novaj arĥeologiaj trovaĵoj donas rezolutan respondon al ĉiuj, kiuj malantaŭ la skribotablo, aŭ pro ordono de politikistoj elportadas eldiraĵojn pri la legendeca karaktero kiel de la Evangelio de Johano, tiel ankaŭ de la ceteraj Evangelioj. Antaŭ nelonge mi trairis kun la Evangelioj enmane, akompananta de certa historiisto tra la lokoj, kie Kristo vivis. Priskriboj de la urboj, regionoj kaj kutimoj en Evangelioj precize respondas al faktoj, kvazaŭ ili nur hieraŭ okazis. Kiam mi estis

en betlehema groto, aperis en mia menso atesto de la kristana verkisto Origines, kiu eble 200 jarojn post la morto de Jesuo ankaŭ vizitis lokojn de lia agado kaj skribis: “En Betlehemo ankoraŭ hodiaŭ oni montras groton, en kiu naskiĝis Jesuo. Estas tio konata en la tuta regiono. Mem la paganoj scias, ke en tiu ĉi groto naskiĝis Jesuo, kiun adoras liaj sekvantoj” (Contra Celsum 1,51).

En Nazareto, sub la nova baziliko estis elfositaj kaj konservitaj memorajoj de kulto el tempo de Konstanteno. La kristana filozofo Justin, kiu devenis el Palestino kaj mortis en la jaro 165 post Kristo, en sia libro Apologia (1 Apol. 46) skribas, ke li ankoraŭ propraokule vidis plugilojn, kiujn pretigis en Nazareto ĉarpentisto Jesuo. La urbeto Kapernaŭm, kiu estas ofte menciata en la Evangelioj, hodiaŭ ne plu ekzistas, sed la elfosaĵoj elportis sur lumon ne nur restaĵojn de la sinagogo kaj pli nove ankaŭ de setlejo kaj pramalnova preĝejo kun surskribo, kiuj povas signifi, ke temas pri la loko de la domo de Petro. Aperintaj estas kvar volumoj de arĥeologoj, kiuj tie faris esplorojn.

La monto Tabor staras ankaŭ hodiaŭ sur sia loko kaj proskime de ĝi nuntempe troviĝas vilaĝeto Naim. Kana Galilea nune nomiĝas Kfar Cana. Ĉe la Lago Genezareta, proksime de elfluo de la rivero Jordano al vi ĉiĉerono montros Cezarea-n kaj Magadan. Irante sur la pramalnova vojo tra Samario vi povas aliri sub la supron de Garizim, halti ĉe la putro de Jakobo kaj mediti pri la interparolo de Kristo surloke kun la samarianino. En Jerusalemo eblas ankoraŭ hodiaŭ klare lokigi okazaĵojn el lia vivo: Olivarban monton, Getsemane, ŝtuparon el vespermanĝejo al la valo Cedrono, lokon de la templo, pramalnovajn muregojn eĉ ne malproksimajn Gehinnom kaj Hakeldama – tio ĉio plejparte ĝis hodiaŭ konserviĝis sian nomon. Per historio atestita kaj tra la jarcentoj ekzistanta kulto montras lokon de la krucumo kaj tombo de Jesuo. En Betfage mi vidis pramalnovajn tombojn sur deklivo, kiujn fermas rondforma kvazaŭ muelŝtono.

Tie mi ekkomprenis zorgon de la piaj virinoj el Evangelio en la paska mateno: “Kiu derulos por ni la ŝtonon?”

Sed kion do eblas diri pri la kontraŭdiroj al la Evangelio de Johano?

Novaj elfosaĵoj nur confirmis ateston de Johano. Tiel ekzemple nur Johano rememoras: “Pilato... elkondukis Jesuon, kaj sidigis sur tribunala seĝo en loko nomata La Pavimo, sed en la Hebrea lingvo Gabata” (Joh 19,13). La elfosaĵoj sub la hodiaŭa monaĥejo de la fratulinoj Notre Dame de Sion malkovris korton de la fortikaĵo Antonia, pavimita el grandaj ŝtonoj laŭmaniere, kiu estis uzata dum la regado de Herodo Granda, kiu la fortikaĵon konstruigis. Tiel preciza estas Johano! Nur la Evangelio de Johano rememoras Betania-n transe de Jordan, kie Johano Baptisto baptadis (1,28); sed aliloke li rememoras Betania-n malproksiman nur tri kilometrojn de Jerusalemo. Novaj elfosaĵoj

confirmis eldiron de Johano, ĉar tiam ekzistis du Betanioj.

Johano priskribas lageton Betesda en Jerusalemo apud Pordego de Ŝafoj kaj rememoras, ke ĝi havis kvin portikojn. Iuj interpretintoj serĉis en tiu ĉi priskribo ne la historion, sed alegorion de la kvin libroj de la Testamento. La arkeologiaj esploroj confirmis precizecon de la raporto de Johano. – Iu trofervora kvazaŭsaĝulo eĉ neadis ekziston de Pilato. Sed antaŭnelonge estis trovita en apudmara Cezarea surskribo, kiun mi fotografis, kun nomo de Poncio Pilato, ĝia originalo nune troviĝas en muzeo de Jerusalemo.

Similaj atestaĵoj estas multnombraj, kaj oni povus diri: se iuj homoj el kiuj ajn kaŭzoj dubos pri la vereco de la Evangelioj, “la ŝtonoj ekkrios” (Luk 19,40).

El broŝuro Kristo hieraŭ kaj hodiaŭ (Kristus včera i dnes) de Kard. Jozef Tomko